

Katsaus

numero 6 1960

Pentti Ruohonen:

**Ihmiskunnan itsemurhan tosi-
asioita**

A - V Perheentupa:

**Myöhästyminen poliittisissa
asenteissa**

Pentti Holappa:

Nuoret ja nykyrunous

Kaarlo Isotalo,

Inari Koponen:

Runoja

Seppo Jokipii:

Sotamuisteloit

Olli-Matti Ronimus:

Helmisarja

Pekka Lounela:

Kirjailtua

Silmäyksiä:

**Arvo Salo: Kekkonen ja presi-
dentinvaali**

**Jouko Tyyri: Yhdensuuntaistajat
Toivotus ja kehoitus**

KULTTUURI - POLITIIKKA - TALOUS

Katsaus

Toimittajat: Reijo Wilenius (päätoimittaja), Raimo Antikainen

Toimitus ja tilaukset: Helsinki, Fredrikinkatu 36 B 36, puhelin 62 49 78

Vuositilaus 450 mk. Irtonumero 90 mk.

Katsaus voidaan tilata käyttämällä Kustannusoy Tähystäjän postisiirtotiliä 94711 tai postista, kirjakaupoista ja asiamiehiltä.

Ilmestyy kuudesti vuodessa

Neljäs vuosikerta

Jokainen kirjoittaja vastaa itse kirjoituksensa sisällöstä.

IHMISKUNNAN ITSEMURHAN TOSIASIOITA

Pentti Ruohonen

Ydinaseista ja ydinasekokeista on paljon puhuttu ja kirjoitettu. Samaan aikaan on tilanne kehittynyt yhä mielettömämmäksi ja ihmiskunnan totaalisen itsemurhan mahdollisuudet lisääntyneet suunnattomasti. Eri puolilla maailmaa uskotellaan ihmisille, että on olemassa tehokkaita väestönsuojelukeinoja atomiaseita vastaan, luodaan suuria suunnitelmia mahdollisen ydinasehelvetin irtipääsyn varalta, suunnitelmia, joista Bertrand Russell on sanonut, että ne ovat *kouriintuntuvan valheellisia*.

Albert Einstein tajusi ennen kuolemaansa syvästi sen mielettömyyden, jota kohden ihmiskunta ydinfysiikan uusien saavutusten ja siis hänenkin omien oivallustensa avulla kulki. Testamentissaan hän varoittaa tutkijoita ja kehoittaa jokaista, jolla on kyllin luja moraali, kieltäytymään kaikesta tutkimustyöstä, jonka tarkoituksena on ydinaseiden kehittäminen ja luominen. Hyvin moni tutkija on ollut tälle testamentille uskollinen, mm. amerikkalainen kemian Nobelin palkinnon saaja Linus Pauling, joka erotessaan Yhdysvaltain Atomienergiakomission jäsenyydestä selitti täysin typeräksi komission päätöksen, jolla *äänestyksen jälkeen* radioaktiivisen strontiumin ihmiselle vaarallinen annos korotettiin kaksinkertaiseksi.

Kauhein ja tuhoisin ydinenergian irtipääsyn muoto olisi luonnollisesti ydinasesota. Kuten niin monet aikaisemmat sodat, käytiin viimeinenkin maailmansota molekylaaristen räjähdysaineiden voimalla ja yleisin niistä oli trotyyli. Vuosina 1939—1945 ammuttiin monta kraanaattia ja pudotettiin lukuisia pommeja. Kokonaismäärä räjähdysainetta, joka käytettiin noiden vuosien aikana, nousi noin kolmeen mil-

joonaan tonniin trotyyliä. Tiedämme nykyisin, että atomisuurvalloilla on hallussaan pommeja, joiden räjähdysteho vastaa kahtakymmentä miljoonaa tonnia trotyyliä. Superpommien räjähdystehon nostaminen vastaamaan tuhattamiljoonaa trotyylitonnia ei ole mitenkään mahdollista.

Prof. Linus Pauling on arvioinut, perustaen laskelmansa ja aikaisemmin julkaistuihin arvoihin, että jos esimerkiksi Yhdysvallat joutuisivat ydinasehyökkäyksen kohteeksi, jossa vapautuisi 2500 megatonnia (= 2500 000 000 tonnia trotyyliä vastaava energia) ydinräjähdysenergiaa, kuolisi paineen, lämmön ja välittömän säteilyn vaikutuksesta ensimmäisenä päivänä 42 miljoonaa ihmistä. Kahden viikon kuluttua olisi luku 71 miljoonaa, ja 60 vrk:n kuluttua 108 miljoonaa ihmistä olisi kuollut. On täysi syy olettaa, että suuri osa eloon jääneistä myöhemmin kuolisi radioaktiivisen saastumisen vuoksi. Jos syttyisi yleismaailmallinen ydinasosota, jossa käytettäisiin kymmeniätuhansia megatonneja räjähdysenergiaa, — tämä on täysin mahdollista — ja se käytäisiin samassa laajuudessa kuin prof. Pauling olettaa Yhdysvaltain kohdalta, kuolisi kahdessa kuukaudessa ihmisiä 750—1100 miljoonaa. Mitä tämän kahden kuukauden jälkeen tapahtuisi, sitä on vaikea arvioida.

Jo suoritettuja tai vielä suoritettavia ydinasekokeita on täydellä syyllä sanottu tulevaisuuden rikoksiksi. Tällä on viitattu turmiollisiin vaikutuksiin, joita radioaktiivinen säteily aiheuttaa perintötekijöissä. Perinnöllisyystutkimus on osoittanut, että kaikkien elollisten organismien periytyvät ominaisuudet voivat muuttua muuttumien eli mutaatioiden johdosta. Mutaatiot tapahtuvat luonnossa samoin kuin kokeisakin näköjään sattumalta, eikä niiden suuntaa voida edeltäkäs ennustaa. Vuonna 1927 amerikkalainen Müller sai mutaatioita syntymään röntgensäteiden ja myöhemmin myös radioaktiivisten säteiden avulla. Huomattiin myös, että keinotekoisesti aikaansaadut mutaatiot melkein poikkeuksetta olivat epäedullisia. Niinpä radioaktiivinen säteily synnytti aina perintötekijöissä sellaisia muutoksia, jotka ilmenevät epämuodostumina ja muina vajavaisuuksina. On erityisesti painostettava, että pieninkin mahdollinen säteily määrä voi aiheuttaa perintötekijöiden muutoksia.

Ne koeräjäytykset, joita Yhdysvaltain, Neuvostoliiton, Englannin ja viimeksi Ranskan toimesta on suoritettu, aiheuttavat varmasti mutaatioita ihmisten perintötekijöissä. Meidän jälkeemme tulevissa sukupolvissa syntyy yhä enemmän epämuodostuneita lapsia. Kun halutaan arvioida näiden radioaktiivisten saastelaskeumien aiheuttamien ja tulevaisuudessa syntyvien vajavaisuuksia omaavien lasten lukumäärää, on ensin laskettava, paljonko ihmisten sukusoluihin osuvan säteilyn määrä kasvaa koeräjäytyksissä muodostuneiden saastelaskeumien ansiosta. Tämä on verraten vaikea tehtävä ja aivan tarkasti sitä ei vielä voida suorittaa. Todennäköisesti tämä säteilyn lisäys on suuruusluokkaa 10 % siitä säteilystä, joka meihin osuu avaruudesta ja ympäristöstä.

Likimääräisiä arvioita on useitakin tehty ja julkaistu. Sen ajanjakson pituus, jona ihminen on 'tehokkaasti' lisääntymiskykyinen, on noin 30 vuotta. Me tiedämme, että sukusolumme tuona aikana luonnollisen, avaruudesta ja ympäristöstä tulevan säteilyn vuoksi saavat säteilyannoksen, jonka suuruus on 3.3 (röntgen)yksikköä. Prof. Linus Pauling on arvioinut, olettaen ylempiin ilmakerroksiin joutuneen radioaktiivisen 'pölyn' laskeutuvan noin kuukaudessa takaisin maanpinnalle ja jakautuvan tasaisesti yli koko maapallon, että suojautumattoman yksilön sukusolut tämän johdosta 30 vuodessa saavat säteilyannoksen, jonka suuruus on noin 2 yksikköä, mikäli nykyisin käytössä olevia pommityyppejä räjäytetään vuoden 1958 vauhtia, jolloin vuodessa vapautui keskimäärin 10 megatonnia ydinhalkeamis- eli fissioenergiaa. Tämä

arvio on tehtävä noin 50 % suuremmaksi, koska suurin osa radioaktiivisesta 'pölystä' laskeutuu pohjoiselle pallonpuoliskolle, jolla myös asuu eniten ihmisiä. Toiselta puolen on tätä lukua pienennettävä, ehkäpä jaettava 10:llä siitä syystä, että osa radioaktiivisuudesta huuhtoutuu pois tai tunkeutuu maahan ja että asumukset osittain suojaavat niissä asuvia. Japanissa on tämän korjaustekijä arvioitu 1/3, Yhdysvalloissa 1/10 ja Englannissa peräti 1/20. Kaiken tämän huomioon ottaen on prof. Pauling päätenyt siihen, että sukusoluihin osuvan radioaktiivisen säteilyn lisäys 30 vuodessa on 0.3 yksikköä eli noin 10 % luonnollisesta säteilystä. Tähän arvoon on lisättävä vielä se luku, joka kuvaa elimistössä mahdollisesti olevan radioaktiivisen strontiumin ja cesiumin osuutta.

Joka vuosi syntyy maailmaan 75 miljoonaa lasta ja näistä noin 2 % eli 1.500 000 on saanut huonot perintötekijät, jotka synnyttävät perinnöllisiä puutteellisuksia ja vajavaisuuksia. Kukaan ei aivan tarkkaan tiedä, kuinka suuri osuus luonnollisella, avaruudesta ja ympäristöstä tulevalla säteilyllä on, mutta eräät perinnöllisyystutkijat pitävät oikeana lukuna 50 %, toiset 2 %. Keskimääräisenä arviona voidaan monen tutkijan mukaan pitää 10 %. Tämä siis merkitsee, että epämuodostuneiden lasten kokonaismäärästä on 1/10 luonnollisen säteilyn syytä. Kun koeräjätysten aiheuttama radioaktiivisuuden lisäys on 10 % luonnollisesta säteilystä, aiheuttavat nämä kokeet epäedullisten perinnöllisten mutaatioiden lisäystä noin 1 %:lla. Tämän myöntää myös Yhdysvaltain Atomienenergiakomissio 23:ssa puolivuotisraportissaan, joka julkaistiin vuonna 1958.

Tämän perusteella jokaisena vuonna, jolloin koeräjäytyksiä tehtiin ja niissä vapautui keskimäärin 10 megatonnia fissioenergiaa, syntyi arvion mukaan 15 000 epämuodostunutta lasta enemmän. Jokainen suuri superpommi, joka räjäytetään ja jossa vapautuu vähintään 10 megatonnia ydinhalkeamisenergiaa, maksaa ihmiskunnalle 15 000 epämuodostunutta jälkeläistä.

Vaarallisimpia kaikista radioaktiivisista aineista, joita syntyy ydinräjähdyksissä, on radioaktiivisen strontiumin ja cesiumin lisäksi radioaktiivinen hiili-14. Se on hyvin pitkäikäinen, sen ns. puoliintumisaika eli se aika, jossa sen aktiivisuus putoaa vasta puoleen alkuperäisestä, on yli 5500 vuotta ja sitä muodostuu suuria määriä, keskimäärin 8 kiloa jokaista räjähdysenergian megatonnia kohden. Suoritetut ydinasekokeet ovat lisänneet ilmakehän radioaktiivisen hiilen määrää noin 10—15 %:lla ja lisäys suurenee ehkäpä aina 25 %:iin. Voidaan suhteellisen helposti laskea, että pelkästään vuoden 1958 ydinasekokeet aiheuttavat yksinomaan syntyneen radiohiilen ansiosta kaikissa tulevissa sukupolvissa yhteensä 230 000 epämuodostuneen lapsen syntymää ja 420 000 imeväiskuolleisuustapausta. *Kaikki tähän asti suoritetut ydinasekokeet, arviolta 190 megatonnia, tulevat loppujen lopuksi aiheuttamaan noin 1 miljoonan epämuodostuneen lapsen syntymän ja 2 miljoonaa kuolemantapausta varhaislapsuudessa.* Tämän lisäksi miljoonat yksilöt tulevat kärsimään lievemmistä perinnöllisistä defekteistä.

Radioaktiivisuus aiheuttaa, paitsi jo kuvattuja perinnöllisiä, geneettisiä vaurioita, myös suoranaisia, heti tai melkein heti ilmeneviä tuhoja nyt elävissä ihmisissä. Jokainen ydinasekoe synnyttää erittäin vaarallisia radioaktiivisia, suhteellisen pitkäikäisiä aineita, kuten cesium 137, jodi 131, hiili 14 ja varsinkin strontium 90, joilla kaikilla on carsinogeneettinen, syöpää synnyttävä vaikutus. Strontium 90:tä syntyy keskimäärin 3 % kaikesta siitä ydinräjähdysaineesta, jossa tapahtuu ydinhalkeaminen, fissio. Radioaktiivista strontiumia, jonka ydinasekokeet ovat 'heitäneet' stratostofääriin, tulee herkeämättä takaisin maan pinnalle. Täällä se joutuu kasveihin ja edelleen käyttämäämme ravintoon

ja konsentroituu tätä tietä luustoomme. Jokaisella meistä on nyt radioaktiivista strontiumia luissamme; 15 vuotta sitten sitä ei ollut kenelläkään. Radioaktiivisen strontiumin lähettämä säteily vaikuttaa erityisesti luuytimeen ja voi aiheuttaa lisääntyvässä määrin leukemiaa ja luusyöpää. Radiojodin vaikutus keskittyy lähinnä kilpirauhaseen, hiili 14:n ja cesium 137:n vaikutus on yleisesti carsinogeneettinen.

Hiroshiman ja Nagasakin elonjääneiden keskuudessa suoritettujen tutkimusten ja myös muiden tilastojen avulla on voitu arvioida, että tähän mennessä suoritettut ydinasekokeet tulevat aiheuttamaan nyt elävien joukossa noin 150 000 kuolemaan päättyvää leukemiatapausta; toista miljoonaa ihmistä tulee samasta syystä kärsimään erilaatuisista syöpäsairauksista.

MYÖHÄSTYMINEN POLIITTISISSA ASEENTEISSA

A. V. Perheentupa

Yhteiskuntamuodollemme on tällä hetkellä ominaista dynaamisuus, muuttuminen. Kehityksen vauhti on kiivas. Tapahtuuko samalla kulkemista kohti inhimillisesti todella arvokasta päämäärää vai etääntymistä sellaisesta, jääköön tässä pohtimatta. Suhtaudumme yhteiskunnan kehityssuuntiin myönteisesti tai kielteisesti, tapahtunut ja tapahtuva kehitys on joka tapauksessa reaali-teetti, jonka tulisi vaikuttaa asenteihimme ja toimintaamme yhteiskunnan jäsenenä. Toiminnan on kyettävä nousemaan siltä pohjalta, jonka kunkin hetken vallitseva todellisuus muodostaa. Erittäin tärkeitä tämä on silloin, kun omaksutaan jokin malli ja arvojärjestelmä, jonka puitteissa yhteiskunnan kehitystä pyritään ohjaamaan, toisin sanoen harjoitettaessa toimintaa, jota olemme tottuneet kutsumaan politiikaksi.

Muuttuvasta yhteiskunnasta puhutaan paljon, eräiden mielestä liiaksi. Käydyn keskustelun pinnallisuudesta johtuneen, että sen vaikutus asenteiden muovaajana näyttää jääneen vähäiseksi. Yhteiskunnalliset asenteet säilyvät ennallaan tai muuttuvat vain hitaasti. Voidaan väittää, että keskitason suomalaisen syvin tunnepohjainen yhteiskuntakuva liittyy paljon lähemmin 1930-luvun kuin 1960-luvun todellisuuteen. Tästä seuraa, että suhtautuminen sellaisiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja ongelmiin, joiden ikä on vain kymmenen vuotta, tuottaa vaikeuksia. Luonnollista on, että tällaisen tilanteen vallitessa poliittinen toiminta sujuu huonosti.

Tilannetta vastaamaton on jo sinänsä suhtautuminen politiikkaan. Yleisesti esiintyvä kielteinen asenne ei ole sopusoinnussa demokraattisen järjestelmän muodollisen avartumisen kanssa, joka viime vuosikymmeninä on tapahtunut. Poliittisen toiminnan arvoa yritetään väheksyä samanlaisin väittämin, joita demokratian vastustajat käyttivät kolme vuosikymmentä sitten. Sen jälkeen ovat nykyiset sukupolvet saaneet

katkerasti oppia demokratian arvon. Opetusta on tuskin vielä unohdettu. Syy politiikalle kielteiseen asenteeseen lieenee siinä, ettei tajuta poliittisen toiminnan välttämättömyyttä demokratiassa. Demokratia hyväksytään tunteenomaisesti, mutta suhtautuminen sen toimintakoneistoon, puolueisiin, on perin usein välttämättömän pahan sietämistä; vain harvoin omakohtaista, aktiivista arvostamista. Tässä asenteessa näkyy 1930-luvun demokratian vastaisen propagandan myöhäisiä jälkiä. Vaikeata on löytää järkevää ajatusta viime vaaleissa jälleen mieliin taotusta teemasta 'politiikka pois yhteisten asioiden hoidosta'.

Kehitys, joka johtaa omavaraisuuden häviämiseen, yhä pitemmälle menevään työn erikoistumiseen, kaupallistumiseen ja väestökeskusten kasvuun maaseudun elämänmuodon kustannuksella, lisää väistämättömästi ihmisten keskinäistä riippuvaisuutta ja riippuvaisuutta kokonaisuudesta. Tällaisen tilanteen asettamat vaatimukset voidaan ratkaista ainoastaan lisäämällä yhteiskunnan järjestäytyneen organisaation tehtäviä ja tehoa. Vaihtoehtona on lisääntynyt anarkia, kaikkien sota kaikkia vastaan elämän välttämättömyyksiä tyydyttämiseksi. Siitä huolimatta elätetään ja lietsotaan jatkuvasti selvää vihamielisyyttä julkista valtaa ja sen toimintaa vastaan. Aiheettomasti pidetään yllä vastakkainasettelua yksilö — valtio, joka oli ehkä todellisuutta demokratian aatteiden muotoutuessa, mutta niiden toteuduttua perustetta vailla. Yksilön ja yhteisön ristiriitoja tulee aina esiintymään, mutta tämä ei merkitse yksilön sortoa — mikäli demokratia on toimintakykyinen — vaan hänen toimintansa ja etujensa rajoittamista yleiseksi hyväksi siten, kuin demokraattisesti muodostunut julkinen mielipide sen ymmärtää. Julkisen vallan käsittäminen yksilön viholliseksi lieenee viime kädessä perua äärimmäiseltä taloudelliselta liberalismita, jolle yhä löytyy kannattajia ja mainostajia kuten kieltoilaille, vaikka kummankin toteuttaminen on meillä käytännössä havaittu mahdottomaksi.

Luonteensa mukaisesti vihollisuus julkista valtaa vastaan näyttäytyy harvoin yksityisten toimintahaarojen perusteltuna arvosteluna ja niiden merkityksen kieltämisenä. Päin vastoin miltei kaikki ryhmät ja yksilöt ovat valmiita vaatimaan uusia ja laajennettuja julkisen vallan toimenpiteitä joillakin alueilla. Mutta julkisen vallan kokonaisuus nähdään lohikäärmeenä, jota vastaan käydään kelpo ritarin tavoin. Perin inhimillistä toki on vaikeus suhtautua veroihin myönteisesti. Niihin ei asennoiduta kuten saaduista palveluksista maksettua hintaan, vaan pikemminkin kuin petoksen kautta menetettyyn saaliiseen. Syynä tähän lieenee harvemmin häikäilemätön itsekkyyks — useimmiten kykenemättömyys tajuta yhteiskunnan olemusta ja tehtäviä vallitsevissa olosuhteissa. Asenteet ovat myöhässä, tuijotetaan menneisyyteen tapahtuneita muutoksia näkemättä. Perin harvat verotuksen vastustajat olisivat valmiita jättämään sairaat ja vanhukset ilman hoitoa, orvot oman onnensa varaan, työttömät ja työkyvyttömät kerjuulle ja koulunkäynnin vain varakkaiden oikeudeksi. He vain eivät näe tai halua nähdä, ettei yhteiskunta voi huolehtia tällaisista tehtävistä ilman vastiketta.

Julkisen talouden hoidossa on luonnollisesti aina arvostelun aihetta samoin kuin yksityisessäkin taloudessa. Julkisten asioiden kohdalla kritiikki paisuu usein aiheeseen nähden suhteettomaksi siksi, että tähän kritiikkiin purkautuu koko yhteiskunnan vastaisten asenteiden paine.

Yhteiskunnan tehtävien nykyinen laajuus ja moninaisuus edellyttäisi toisenlaista suhtautumista julkiseen talouteen muutenkin kuin verojen osalta. Kielteinen asenne julkisen pääomantarpeen tyydyttämiseen keskuspankin toimenpitein, joilla valtiolle ja kunnille taattaisiin osuus syntyvistä säästöpääomista, on tällä hetkellä yhtä yleinen kuin aiheeton. Jos suhtautuminen julkiseen talouteen olisi seurannut aikaansa, emme olisi joutuneet näkemään sellaista paradoksaalista tilan-

netta kuin valtion kassakriisiä, jota taloushistorioissa epäilemättä tullaan kertomaan eräänä 1950-luvun parhaana kaskuna. Se hyöty tapauksesta sentään saatiin, että voitiin käytännössä kokeilla kultakannan aikaisten rahateorioiden soveltuvuutta nykyaikaiseen kansantalouteen.

Hyvän esimerkin vanhentuneesta asenteesta tarjoaa myös yleinen suhtautuminen kunnallishallintoon, josta selvästi on muodostunut Suomen kansalle rakas pyhäinjäännös. Kunnallisen itsehallinnon loukkamattomuus uskonkappaleeksi kiteytyneenä uhmaa kaikkia yrityksiä paikallishallinnon saattamiseksi vastaamaan paremmin muuttuneen yhteiskunnan tarpeita. Vielä 1930-luvulla maalaiskuntien laitoksiksi riittivät kansakoulu ja kunnalliskoti. Molempien toiminta-aloilla on sen jälkeen tapahtunut valtava kehitys, joka on johtanut erikoistumiseen ja vaatimustason suureen nousuun. Toisin kuin aikaisemmin eivät yksityiset kunnat enää muodosta riittävän suuria yksiköitä pitämään yllä tarpeellista laitosten moninaisuutta. Toiminnan pohjan välttämätön laajentaminen on johtanut lukuisten päällekkäisten kuntainliittojen sotkuiseen verkkoon, jossa eniten riepotettavaksi on joutunut juuri kunnallisen itsehallinnon periaate. Pahinta on, että nykyinen kunnallishallinto on täysin ristiriitainen yhteiskunnan taloudellisen kehityksen kanssa. Elinkeinoelämän voimakas keskittyminen jättää syrjäiset kunnat ja niiden asukkaat sivuun taloudellisesta vaurastumisesta. Seurauksena on tällä hetkellä selvästi nähtävä kunnallistalouden kriisi, joka on ennen kaikkea siinä, että varakkaiden ja köyhien kuntien taloudellisten mahdollisuuksien erilaisuus kärjistyy kestäättömäksi.

Myöhästyneiden poliittisten asenteiden kokoelmasta löytyy edelleen käsitepari tuottava ja tuottamaton työ. Tuottavaksi käsitetään ensi sijassa se toiminta, josta syntyy materiaalisia tuloksia. Eräs huomattava kansantalouden tutkija on kärjistänyt aselman toteamalla, että karamellitehtaan työ katsotaan tuottavaksi, hammaslääkärin toimintaa ei sellaiseksi myönnetä. Mikäli vertailu erilaisten toimintojen tuottavuuden suhteen yleensä katsotaan aiheelliseksi, olisi lähtökohdaksi kai otettava niiden tarpeiden keskinäinen tärkeysjärjestys, joita toiminnoilla pyritään tyydyttämään. Tällaisesta järjestyksestä on varmasti kokonaisuutena mahdoton päästä yksimielisyyteen, mutta tuskinpa ilmenee suurtakaan erimielisyyttä siitä, että terveydenhoito ja kouluopetus hakeutuvat kärkipäähän. On siten aika lakata puhumasta koulujen ja sairaaloiden rakentamisesta tuottamattomina sijoituksina. Tuottamattomia ne lakkasivat olemasta silloin, kun ihmisiltä alkoi liietä voimia muuhunkin kuin ravinnon hankkimiseen.

Esimerkkejä asenteista, jotka eivät vastaa nykyistä yhteiskuntakuvaa, voitaisiin luetella pitkälti. Ehkäpä tällaisia myöhästyneitä asenteita on esiintynyt myös siinä keskustelussa, jota viime aikoina on käyty pasifismista Suomessa. Irtoamisen yhteiskunnan todellisuudesta ei tarvitse liittyä poliittiseen konservatismiin. Yhtä hyvin kuin vanhoillisuus voi pyrkiä säilyttämään jotakin sellaista, mitä ei enää ole, voi radikaalinen aatesuunta perustaa yhteiskunnallisen uudistusohjelmansa vuosikymmenien takaisin oloihin unohtaen tilanteesta tapahtuneen muuttumisen. Kummassakaan näissä tapauksissa ei toiminta voi johtaa toivotuihin tuloksiin. Energia kuluu hukkaan. Siten päädytään helposti täysin kielteiseen reaktioon: passiiviseen yhteiskunnan vastaisuuteen. Tällaisesta asenteesta on rakentava yhteiskunnallisuus, isänmaallisuus, mahdollisimman kaukana.

Ei riitä, että hyväksymme suomalaisen yhteiskunnan isänmaaksemme sellaisena kuin se oli kolmekymmentä vuotta sitten. Jos emme voi hyväksyä sitä nykyisessä muuttuneessa muodossaan, olemme isänmaattomia, henkisiä pakolaisia. Isänmaallisuus vaatii myönteistä toimintaa, joka voi rakentua vain tämän hetken edellytysten perustalle.

NUORET JA NYKYRUNOUS

Pentti Holappa

Muutamien muiden kirjailijain mukana sain tilaisuuden vierailla helsinkiläisten äidinkielen opettajien kerhoillassa. Puhuin nuorison suhteesta runouteen, erityisesti nykyrunouteen, ja esitin sen käsityksen, että runous voi toimia samanlaisena purkajana ja tasapainottajana kuin jatsi. Purkajana se voi toimia siksi, että nuori ihminen voi heijastaa runouteen kuohuvan tunne-elämänsä eri ilmiöitä, tasapainottajana siksi, että vielä liikkumatilassa olevan persoonallisuuden rauhattomuustekijät, joita nuori ihminen ei edes tohdi tai osaa nimetä, näyttävät runoudessa sopeutuvan hallittuun kokonaisuuteen. Viimeksi mainittuun tarkoitukseen se soveltuu jatsiakin paremmin, koska se sanamateriaalinsa ansiosta helpommin johtaa käsitteelliseen minän määrittelyyn — siis tietoiseen elämänkäsitykseen. Minkä hyvänsä ajan nykyrunous on tässä suhteessa perinteellistä vaikuttavampaa, koska se ei ole kyllin karsinoitu ollakseen järjestelmän mukaisen opetuksen kohde, ja antaa siksi aiheen omakohtaisilta tuntuviin elämyksiin ja oivalluksiin.

Esitin vilpittömästi tämän pragmaattiselta tuntuvan käsityksen erästä taiteen lajista. Olen edelleenkin sitä mieltä, että näkökohta on huomion arvoinen kirjallisuuden opetuksesta puhuttaessa. Itse asiassa torjuin nykyrunouden opettamisen mahdollisuuden, mutta en väitä, etteikö opettaja voisi vaikuttaa oppilaaseen innostamalla häntä nykyrunouden harrastukseen. On tärkeätä, että opettaja tietää näin tekevänsä oppilaan ja yhteiskunnan kannalta hyvän teon. Eihän mitään koululaitosta ole valtuutettu opettamaan totuutta ja hyviä harrastuksia, vaan tarkoituksenmukaisia totuuksia ja tarkoituksenmukaisia harrastuksia.

Väitin, että on mieletöntä yrittää johdattaa nuoria ihmisiä kirjallisuuteen Kalevalaa ja Kanteletarta lukien. Näistä teoksista nauttiminen vaatii tällä hetkellä tyylin vivahteiden, arkaismien tajua; ne ovat viileän nautiskelijan, eivät kiihkeän nuoren lukijan huvia. Eräs miellyttävä äidinkielen opettaja sanoi kuitenkin, että hän on saanut oppilaansa innostumaan jossain murrosiän vaiheessa Kalevalaan, ainakin sen Lemminkäisen edesottamuksia kuvailevaan osaan. Jonkinlaisen ikivihreyden tae on kyllä se, että kirjaa vielä vuosikymmenien tai -satojen kuluttua voidaan lukea pornografiana. Tämä ansio on Kalevalan ohella myös Raamatulla. Uskon kuitenkin, että näin vähään sopimattomaan tyytyvä harrastus menee nopeasti ohi. Elävän runouden kielletty luonne sen sijaan koetaan paljon syvemmältä; se mullistaa arvojen järjestyksen, tekee kaiken perustan tunteista ja toiveista, joiden arvon jopa murrosikäisten katukieli — koska sekin on sosiaalinen

ilmaisuväline — rivouksillaan pyrkii kieltämään. Jos tarkoitus on avata runous nuorisolle elävän, löytävän harrastuksen kohteeksi, on nykyrunouden aina sivuutettava vanha runous.

Nuorista puhuessaan iäkkäämmät tulevat helposti tunteellisiksi; nuorilla on niin vaikeata, nuoret ovat niin yksin, nuoria ei kukaan ymmärrä. (En puutu niihin aikuisiin, jotka puhuvat seuraavista sukupolvista ääni vihasta väristen. Heitä on liian helppo selittää.) Tällä tarkoitamme, että myös meillä on vaikeata, me olemme yksin, meitä ei kukaan ymmärrä. Harvassa on ihminen, joka ei hemmottele puolikasvuista itsessään. Taiteellisen harrastuksen kouluma henkilö tulee kuitenkin epäluuloiseksi tällaista tunteellisuutta kohtaan. Mistä se johtuu?

Luulen, että elävä yhteys taiteeseen avaa alueen, jolla ihmisen yksinäisyys, eristyisyys, ei ole ennakolta määrättyä. En väitä, että taiteesta olisi löydettävissä helppo tie ihmisestä toiseen ihmiseen tai yksityisestä ihmisestä yleiseen inhimillisyyteen, mutta viitteiden, merkkien ja myyttien maailma voi sen avulla kuitenkin paljastua. Itseään etsivä ihminen voi kokea, että jos ilmaisemispyrkimys on riittävän vilpittömän ja ehdoton, voidaan oleellisia asioita välittää toiselle ihmiselle. Jätän tahallani sanomatta, että oleellisia asioita voidaan välittää kieleen tai muuhun taiteelliseen materiaaliin, josta ne ovat toisten otettavissa. Taiteellinen ilmaisukieli saa ravintoa elekieleltä, jopa ruumiillisen kosketuksen vivahteilta, ja näihin ilmaisumahdollisuuksiin saakka on uskon inhimilliseen yhteyteen ulotuttava, ennen kuin taide voi tulla ihmistä muuttavaksi ja pelastavaksi tekijäksi.

Koettu, elävä runous särkee muuria, jota totunnaisuus kasvattaa ihmisten välille. Tässä mielessä runoilijan »on oltava» maailmaa vastassa ja mukana maailmassa; runoilija kirjoittaa oleellisista asioista ja kirjoittaa vaarallisella tavalla. Minusta on turha etsiä yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä esiintymällä sanan käyttäjänä, sanan ammattimiehenä, joka jättää tulkinnat ja merkitykset muiden huoleksi. Runoilijan ammattitaitoa on puhua torjutuista, muistin karttamista asioista niin, että ne sytyttävät. Tämä on sabotöörin ammattitaitoa — millään muulla ammattitaidolla ei vieroksunnan ja pelon muuria voida murtaa. En kuitenkaan halua nähdä runoilijoita ristiinnaulittuina; tehtävänsä tunnustaenkin on heillä lupa vaatia kaikkia oikeuksia. En myöskään näe heitä ainoalaatuisina poikkeusihmisinä, sillä avoimet, itseään liikkeellä pitävät ihmiset eivät suinkaan useimmiten ole runoilijoita — eivätkä nämä määritelmät aina sovi runoilijoille.

Hyväksyttyinä sanan nikkareina voisivat runoilijat kenties tehokkaasti harjoittaa sabotöörin työtään viidentenä kolonnana, mutta on luultavaa, ettei heidän runoutensa säilyisi vilpittömänä ilman ilme- ja elekielen vilpittömyyttä.

kaarlo isotalo

eilisestä

*päivä on ollut eilisen kahleissa
raskasjuurista levottomuutta
padonmurtumisen hetkeä
huutoa ennakoivana
päivän selkä*

*on vavissut
joka äänestä säikkynyt*

*mielettömyyteen
yön unista juopunut
kiiman sokeaan laukkaan
parittuen katedraaleissa
varjojen lahoon uskoon
kuurona
silmät valosta sammuneina
vavahtelevan päivän
taittumishetkenä*

pääsin tähän.
jaloin pettynein
paluutietä poljen

en luotsia
en esimiestä kaipaa
tai oikotietä
teon seurauksia kiertää

en kuule kysymystä
en tee kysymystä

tunto käsiini jäänyt
sanat itämään
meihin
paluu askeliin
ja tekoihin
joita kysyvistä käsistäni
syntyy

ja siteet tämän päivän
ja huomisen teot
ja teot eilisistä päivistä
nousee
veremme menneisyydestä

kuviksi huomiseen
näkömatkan päähän

TÄLLÄ HETKELLÄ

*Värit eivät hehku.
Vihreä on harmaata.
Ihminen on yksinäinen
alistunut,
eikä murheellinen,
sillä linnut laulavat
värikäyhässä yössä,
jos on lämpöä,
jos pilvissä
on pehmeä harmaus
niin kuin nyt,
nyt,
tällä hetkellä.
Tuntee väsymyksen,
eikä voi mennä vuoteeseen,
koska yö on harmaan valoisa
ja alakuloinen,
mutta ei murheellinen,
ei murheellinen.
Silmät voivat nähdä
loimuavia liekkejä,
mutta ne eivät polta.
Lintujen laulua
harmaassa yössä,
nyt,
nyt tällä hetkellä.*

*Kaikki ovet suljetut
ei ole luomisen aika.
Yksi avautui
porraskäytävään
johtaa ylös ja alas.*

Meillä on menneet vuotemme, jotka hyvää vauhtia ovat muuttumassa merkilliseksi kirjallisuudenlajiksi. Kansa taisteli — ja nyt riittää kertojia. Sissipartiot seikkailevat, korpisoturit tappelevat maalla, merellä ja ilmassa. Välillä nauretaan sodalle. Vuodesta toiseen jatkunut kirjaviiden sotamuistelmien sarja tuntuu vasta näinä päivinä saavuttavan lakipisteensä. Useimpien kirjoittajien tietoisena tarkoituksena ei varmaankaan ole sodan ihannoiminen, puhumatta revanshihengen herättämisestä. Mutta kun kaiken ympäri käy, vedotaan näillä muisteloilla juuri tiettyyn kaunaiseen, vanhoja hautovaan mentaliteettiin siellä, missä ei vielä ole vapauduttu ulkopoliittisista turhautumista. Sotamuistelmia luetaan seikkailuromaaneina ja unohdetaan sodan oikea olemus — inhimillinen ja moraalinen alennus — mahdollisimman tarkkaan.

Yksi Linna ei tässä asiassa vielä kesää tee. Suhtautuminen Linnan sotakirjaan on sitäpaitsi kummallisen kaksiarvoista: toisaalta katsotaan vieläkin asialliseksi moittia sen sankareita väärästä hengestä ja aiheetomasta purnauksesta, toisaalta tuntuu kuin Tuntemattomasta olisi tulossa uusi Värikit. Sitä luetaan poikien seikkailukirjana. Rokka on moderni luutnantti Zidén, Runebergin sankaria vain verrattomasti etevämpi siinä, ettei tapattanut itseään, vaan tappoi vastustajia. Suhtautumistapa ruokkii salakavalasti inhimillistä unohtamisen tarvetta. Kun sotaan aletaan muistoissa suhtautua jännittävänä seikkailuna, unohdetaan, että jokainen väkivaltainen kuolema sodassakin on murha, josta joku on vastuussa. Unohdetaan, ettei ole olemassa pyhää sotaa, jonka päämäärä oikeuttaisi verenvuodatuksen. Unohdetaan, ettei yhdenkään armeijan lippu ole tahraton. Kaikki ovat surmanneet myös siviiliväestöä, telottaneet vankeja oikeudenkäynnistä, tuhonneet tarkoitusta. Sen mikä sodassa on arvoja tuhoavaa, nihilististä, on meikäläisistä kirjailijoista Yrjö Jylhä ilmaissut kuuluisassa talvisodan runossa *Kaivo*. Kaivo voidaan käsittää symbolina: vesi on elämän ehto, kaiken sen symboli, jonka varassa ihmisyyys kasvaa ja tekee hedelmää. Kun kaivoon valuu vettä, sen vettä ei enää kukaan voi juoda.

Täydellä syyllä voi väittää, että tämä kaikki on sanottu jo lukemattomia kertoja: romaanit, runot, näytelmät ja filmit ovat kuvanneet tappamisen mielehtöä, päämäärästä tiedotonta pakkoa. Voiko aiheeseen yleensä enää löytää mitään uutta näkökulmaa? Kuka jaksaa enää kuunnella näitä todisteluja, kun nykyisyys tarjoaa paljon miellyttävämpää askartelua, unohdusta ja ajanvietettä? Sitäpaitsi: »Kaikki se, mitä kokemus ja historia meille opettavat on tämä: kansat ja hallitukset eivät ole koskaan oppineet mitään historiasta, eivätkä koskaan menettelleet oppien mukaan, joita historian perusteella olisi voitu muodostaa», sanoo Hegel. Tämä kelpaa vaikka pasifismia vastustavan historianprofessorin puolustukseksi. Väitän kuitenkin, että sodalta on lakkaamatta revittävä kaikki paraatimarssien, torvisoiton ja isänmaallisten fraasien romantiikka. On väsymättä asetettava kyseenalaiseksi etevien tappajien sankarigloria. Jokaisessa yksityistapauksessa on kerta kerralta tähdennettävä sitä, että koska yksityiset ihmisetkin jo suuressa määrin ratkaisevat riitajuttunsa puolueettomaan oikeuteen turvautumalla, ei ole mitenkään mahdotonta, etteikö tämä tie joskus pätisi valtioidenkin välisissä eturistiriidoissa.

Sodan hyväksymisen puolesta vaikuttavat jokaisessa yhteiskunnassa

ideologiset seikat ja valtava sosiaalinen paine, joka muuntautuu vääräksi isänmaallisuudeksi. Olavi Paavolainen ja Matti Kurjensaari ovat kertoneet suomeksi Ranskan I maailmansodan jälkeisestä surrealistisesta liikkeestä, joka oli pasifistinen, antikansallinen ja yhteiskunnallisesti radikaali. Surrealistit katsoivat voivansa puhua koko eurooppalaisen sivistyksen nimissä julistaessaan Euroopan juosseen kaavamaisen eleittensä, tekojensa ja valheittensa inhottavan kehän loppuun. Tästä oli seurauksena iskulause:

»Reserviläisinä ja asevelvollisina kieltäydymme ottamasta yllemme vihattua sinistä asetakkia ja tulemme vastaisuudessakin lujasti torjumaan tämänkaltaiset orjuuttamisyritykset, koska Ranskaa ei meille ole olemassa».

Vuosikymmenet kuluivat ja tultiin kohtalokkaaseen syksyyn 1939. Mitä tekivät surrealistit? Kurjensaaren sanojen mukaan »he vastaanottivat kutsuntamääräyksen, pukeutuivat niihin vaatteisiin kuin annettiin ja marssivat Maginot-linjalle niinkuin kaikki muutkin».

Kuinka huonosti olosuhteisiin sopeutuva eläin sivistynyt mies onkaan! sanoo Galsworthy. Hän tajuaa sen johtuvan siitä, että miehet useimmiten antavat periksi uusien seikkailujen ja nautintojen halulleen ja kärsivät siksi nälän vastakohdista. — Sitäpaitsi elämän alituinen samankaltaisuus kauhistuttaa: mikä tahansa alkaa jossain vaiheessa tuntua houkuttelevammalta kuin jokapäiväinen kiertokulku asunnosta työpaikkaan ja takaisin. Suosituimpia ikävän huumauskeinoja on humala; sotaa voidaan verrata humalaan. Kumpikin muistuttaa lyhytsulkua, kun rauha vaatii pitkäjänteistä, kärsivällistä voimien keskittämistä. Väsymys henkilökohtaiseen valintaan ja siitä koituvaan vastuuseen on ilmiö, joka yhtä hyvin voi viedä salaiseen sodan kaipuuseen kuin katoliseen kirkkoon: tuntuu houkuttelevalta antautua käskettäväksi ja uskoa käskyjen ehdottomaan moraaliin. Se on yhtä inhimillistä kuin viehtymys sairaustiloihin, jolloin saa hellittää ohjista ja antautua. Paine ja kiristys lakkaa. Joukkoelämyksen huuma yhtäjakkaa astuvassa tiiviissä rivistössä, johon pieni yksilöllisyys hukkuu, pelastaa syrjästäkatsojan. On vahva tunne mukanaolosta. Kyllästymys rauhanajan pitkään liikkumattomuuteen, aggressioiden patoutuminen ja hermostossa piilevä jännityksen kaipaus vaikuttavat samaan suuntaan. Tämänsuuntaiset psykologiset tekijät vaikuttavat ehkä osaltaan siihen, että kadun mies yhtä hyvin kuin lukeneistoon kuuluvakin pitkien rauhan vuosien aikana, unohtaessaan sodan todellisuuden, kypsyi otolliseksi liittymään rivistöihin, kun käsky käy.

Väittää voi, että kuvaamani oireet itse asiassa ovat neuroottisia, todistavat salaisesta tasapainottomuudesta ja horjuvasta itsetunnosta, siis kuuluvat sairauksien alaan. Mutta niin kuuluvat sodatkin. Ja että sota on saattanut alkaa muutamien tai vain yhden ainoan yksilön alemmuudentunnon ja kaunan vaatimuksesta, siitä ei tarvitse hakea esimerkkiä kovin kaukaa. Tämänlaiset syyt ovat vuosisatojen kuluessa vaikuttaneet niiden vallanpitäjien toivomusten suuntaisesti, joiden etujen mukaista sodan syttyminen on syystä tai toisesta ollut. Nyt olemme tulleet aikaan, jolloin on vahvasti perusteltua luulla, ettei sodan syttyminen ole enää kenenkään etujen mukaista. Pasifistinen sodan vastainen toiminta on tänä aikana mitä suurimmassa määrin realistiselta pohjalta lähtevää. Että näissä asenteissa on vielä yhtä ja toista seestymätöntä, pelkästään tunnepohjaista, mitä ei suinkaan ole tutkittu ja ajateltu loppuun, osoitti taannoinen pasifismikeskustelu.

Asioiden ja asenteiden ryteikössä näyttää yksi varmalta: kaikin sopivin keinoin on yritettävä vaikuttaa siihen, että nouseva nuoriso, jolla ei ole sodasta minkäänlaista kokemusta, pitäisi päänsä kylmänä ja harkintakykynsä tallella isiensä ja veljiensä sankariteoista lukiessaan.

Leonid Andrejevin »Juudas Iskariot« on ensimmäisiä nykyaikaisen psykologian sovellutuksia Raamatun tyyppeihin, mutta se on myös sosialipsykologinen pikku tutkielma Opin, Opettajan ja Kansanjoukon suhteista. Jeesus, Opettaja, on kirjan sivuilla uskoon valikoitujen myytti, jonka valohämyjen taitekohdissa näyttäytyvät draaman toisen osapuolen, Kavaltajan, Juudaksen rujot kasvot. Opetuslapsien mustasukkainen piiri toisella puolen ja mykkä kansanjoukko toisella Juudas käy kauppaa Opista, jonka ilosta hän rujoutensa vuoksi tuntee jäävänsä osattomaksi. Asetelma on intohimoinen. Andrejevin Juudas on psykologisena tyyppinä kuitenkin ennen muuta psykopaatti, häilähtelevä ja omanarvonvammainen, realistinen mutta kiihkeä ja yletömän mustasukkainen henkilö. Juudaksella on suhteita kaupankäynnin ja arkirealiteettien maailmaan, mutta niin kauppiaitten kuin virkamiestenkin taholta häneen kohdistuu mitä suurin epäröinti ja torjunta. Juudaksen toiminta näyttäytyy oikkujen ja tuntemattomien haaveitten myrskyämisenä. Andrejev ei korosta niinkään Juudaksen vallanhimoista kuin hänen kaikkinielevän intohimoista suhdettaan todelliseen. Hän on toimeentuleva mies, joka repeytyy tunteittensa ja käytännöllisen mielenlaatunsa ristiriidassa. Välittäjä, poliitikko. Opin ja sen herjaajien kavaltaja, Opin ja siihen suljettujen ylenkatsuma irrallinen. Mies, jonka oikut, haaveet ja vastavuoroinen ihmisten halveksunta teki vastuuttomaksi siihen nähden, mitä hän eniten janoi: rakkauteen, ja asetti vastuuseen siitä mitä hän herjasi: rahasta.

Leonid Andrejev:
Juudas Iskariot
Karisto / Helmisarja 1959

Andresin »Jumalan unelma« on pseudomystillinen ja osittain estetisoiva tarina sisällissodan ajan Espanjasta. Se on kahden Sankarin, rippiä vaativan voittajaluutnantin ja vangin, pappi-matruusi-sotilaan, välinen laaja melodramaattinen välien selvittely, jonka psykologia on alkeellista, moraali infantiilia ja jossa suhteellisuudentajusta ei näy häivettäkään. Kaoottisesti unelmoiva tyyllilaji tekee vastenmielisen kirjan entistä vastenmielisemmäksi. Andresin vastakohtana tulee mieleen eräs toinen katolisen elämänpiirin kuvaaja ja analyttikko: Henri de Montherlant, jonka suomeksi kääntäminen olisi kymmenkertaisesti aiheellisempää.

Stefan Andres:
Jumalan unelma
Karisto / Helmisarja 1960

Miksi ylimalkaan Helmisarjan kirkkaiden ja antoisien pikkukirjojen joukkoon on livautettu tämä sameus?

Balzacin »Toursin kirkkoherra« on Helmisarjan kiinnostavimpia ja kirkkaimpia helmiä. Sen pinnalta heijastuu yhdeksännentoista vuosisadan alun ranskalainen yhteiskunta (samankaavainen kyllä tänäänkin) ja sen keskustassa on Balzacin häikäilemättömästi näkemä poroporvari kunnian- ja omistuksenhimon kurimuksissa. — Pientä kokoaan moninverroin suurempi romaani.

Honoré de Balzac:
Toursin kirkkoherra
Karisto / Helmisarja 1960

Totta puhuen Bellmanin »Fredmanin Epistoloiden« lukeminen on hauskuudessaan väsyttävä museomatka. Bellmanin runo rönsyää ja röyhtäilee, iloitsee ja irvistää sellaisella maallisella pulleudella ja puhdilla, että lukijan on pakko suorittaa annostelua tämän janoisen riviryöpyn nautiskelussa.

Pohjalla jonkun Fragonard'in tai Goyan maalauksen puuterinalainen luu ja sulon peittämä mekanismi.

Carl Michael Bellman:
Fredmanin Epistoloita
Karisto / Helmisarja 1957

Minulla on tapana lukea Anatole France'ia iloiten siitä, ettei hän ole G. B. Shaw, asenteellinen huumorin hölmö ja leijona. Vaan kettu. Hauska, joskus viisaskin. »Paidassa» hän kertoo sadun Voltaire'in tapaan. Paljon kevyemmän kyllä kuin esimerkiksi »Zadig», missä kuninkaalle etsittiin parantavaa rohtoa siinäkin, tässä terveyttävää iho-kasta, paitaa. Voltaire'in mielikuvituksen tuoreutta ja rajuutta, myös hänen loppuunvietyä häikäilemättömyyttään ideansa esittäjänä, jäin nytkin kaipaamaan France'in tekstistä. Lopetus on keinotekoinen ja mitäänsanomaton ja näyttää paitsi France'in fantasian puutteen myös ikävän arkuuden: France, kettu, leikkeli poroporvarillisesti. Mutta »Paidassa» on paljon pieniä, ovelia ja rohkeitakin iskuja. Ja Onervan suomennos on nautittavan hersyvä.

Anatole France:
Paita

Karisto / Helmisarja 1958

Gogolin suurenmoisella tarinalla pietarilaisesta pikkuvirkamiehstä ja hänen uudesta päällystakistaan on myytin sekä väljät että pikkutarkat piirteet. Sen voi lukea yhtä hyvin järkyttävänä ja alastomana allegoriana kuin aitoleimaisena ajan ja tapojen kuvana. Se on oikeastaan hyvin runollinen tarina ja sangen realistinen. »Päällystakissa» ja vieläkin enemmän Gogolin nerokkaissa pikkunovelleissa on nähtävissä eräs ensimmäisistä modernisteista: surreaalinen, irraallinen, irrallinen, miten halutaan. Erään individuaalisen ja yleispätevän illuusion ja ahdistuksen rajat ovat Akaki Akakjevitshin uuden päällystakin ääriviivoina.

Nikolai Gogol:
Päällystakki

Karisto / Helmisarja 1958

Jens Peter Jacobsen on osittain ällistyttävän nykyaikainen tyyliniekka ja oman aikansa mukaisena romantikkonakin (eli silloisena »realistina») jo eräänlainen esi-Hamsun. »Mogens» on viehättävä sekoitus raikkaan asiallista luonnonkuvaa ja tunteikasta lemmentarinaa.

Jens Peter Jacobsen:
Mogens

Karisto / Helmisarja 1958

Kuten Picasso saattaa mykistää hänen myöhempää taidettaan kauhistelevat ihmiset aiemmilla realistisen pikkutarkoilla ja loistavasti suoritetuilla piirustuksillaan, samoin Joyce Dublinin novelleissaan ällistyttää kesyydellään sekä pikkutarkalla ja huolellisella kuvaustavallaan. »Kuollut» on »klassillisen ikävyyttävä» pitkä novelli, ikävyyttävämpi kuin ainutkaan Helmisarjan iäkkäämmistä ja tomuttuneemmista klassikoista, ja sitten se on kaunis hienomekaaninen tarkastelma Gretasta, Gabrielista — ja kuolleesta. Tätä helmeä täydentää jo paljon joycemaisempi »Valitettava tapaus», tragikoomillinen yksinäisyyden kuvaus, joka on piirretty tyyliellen muutamalla vahvalla vedolla. — Nämä kaksi näytettä irlantilaismestarin varhaisuotannosta — sanottakoon vielä selkeästi — ovat hyvin ansainneet paikan Kariston helmien joukossa.

James Joyce:
Kuollut

Karisto / Helmisarja 1957

Mannin »Kuolema Venetsiassa» on ollut oman polveni helsinkiläis-snobien yksimielisimmin rakastamia kirjoja. Se on tyylin ja kurin romantiikkaa klassillisella tavalla kehystettynä, ihailijalleen moitteetoman maun aatelismerkki. Mannin novelli on täysin keinonsa hallitsevan kirjailija-ammattilaisen virheetön työ: poroporvarin itsetarkoituksellinen kauneuden ja tunnollisuuden ylistys. Mutta herraparat-koon, miten koominen on hurskastelun jänis pää pensaassa!

Olen tahallani todistanut väärin Mannin Venetsiasta: kaksikasvoinen Mann on tässäkin mestarinovellissaan eräs kaikkien aikojen taitavimpia sanankäyttäjiä.

Thomas Mann:
Kuolema Venetsiassa

Karisto / Helmisarja 1957

Henry Millerin »Hymy tikkaiden juurella» on runokuvallinen proosasatu taiteilijan-klovnin elämysthetistä ja miksei myös kulkuri-klovnin. Se on — kuten Miller itse kertoo — joittenkin ranskalaisten maalareitten (Miro, Chagall, Rouault) taulujen inspiroima kuvitelma, joka väljin äärioviin ja värikkäin sanoin liikkuu — hiukan mystifioiden — ajan ja ajattomuuden areenalla ja kehissä. Mutta minulla oli lukiessani koko ajan kiusallinen tunne siitä, että vilpittömyyden ja vitaali amerikkalainen hiukan hurskastelevin äänenpainoin ja tällä kertaa kuin maitomuki kädessään pyrkii mielestään mukavaan seuraan, jonne hän ei kuulu. Eikä tarvitskaan kuulua sen puoleen.

Henry Miller:
Hymy tikkaiden juurella
Karisto / Helmisarja 1960

Ihailen suuresti Stendhalin »Vanita Vaninin» taidokasta rakennetta, joka näyttää viittaavan tietä »Punaiselle ja mustalle». Innokkaan shakinpelaajan varmuudella ja ranskalaisesti itsetuntoisena ihmistuntijana Stendhal kuljettaa korskean ja intohimoisen aatellisuuden, Vanita Vaninin, vapaustaistelijoitien uudenlaisen intohimon ja uudenlaisen velvollisuuden maailmaan, tekemään tuhojaan. Stendhalin novelli on palava ja totisen näköinen, mutta se näyttää myös ironiselta kuin sattuman tekemä kohtalo — ja sankarittaren nimi. Kirjan toinen kertomus »Pallianon herttuatar» tukee ironisuuden asiaa. Se on kuiva ja kauhea, melkein hirtehdin luettelo loputtomilta tuntuvista murhista ja vehkeilyistä 1500-luvun Italiassa. Stendhal kertoo keränneensä aineiston vanhoista asiakirjoista lisäämättä tarinaan mitään kirjallista.

Stendhal:
Vanita Vanini
Karisto / Helmisarja 1957

Helmisarjan kuudes nide on ilman muuta koko kirjaston arvokaimpia.

Tunnustan heti, ettei Tolstoi ole minulle koskaan maistunut sen paremmin kuin mikään muukaan objektiivisena esiintyvä probleemi-kirjallisuus, joka on samansuolaisesti taidetta ja dokumenttia, mutta luin »Polikushkan» joltisenkin viehättyneenä sen riivatun 'elonkeraisuuden' vuoksi. Tolstoin tekniikkaa: Ryysyrannan Joosepin synnillisemmän venäläisen veljen, Polikushkan, saattaminen parannuksen tiellään Sattuman armoille. Se kyllä suututti, niin kuin oli tarkoituskinkin, mutta: mitä sattumalle mahtaa. Taide, sen paremmin kuin elämäkään.

Leo Tolstoi:
Polikushka
Karisto / Helmisarja 1957

Tshehov on ihmismielen detaljien; eleitten, ilmeitten, liikkeitten, pysähtymisen, sattumoisin sanotun ja sanomatta jätetyn mestari. Hän ei näy rakentelevan teemaa tai teemoja, vaan ne syntyvät tilanteista ja ihmismielen liikkeistä. Mutta vähäpätöisen syvyys Tshehovin teksteissä on mittaamaton, se on olennainen ja heijastuva kuin ihmisen mieli. Tästä syystä Tshehov on mielestäni luotettavin ja mielenkiintoisin moderni klassikko. Helmisarjan seitsemännen niteen kaksi novellia ovat erinomaisia esimerkkejä suuren uranuurtajan ihmiskeskeisestä taiteesta.

Anton Tshehov:
Hepsakka
Karisto / Helmisarja 1957

pekka lounela

Joulukuun 6. on suomalaisten kansallispäivä. Sitä on totuttu nimitämään itsenäisyyspäiväksi ja silloin muistellaan etupäässä niitä vaaroja, jotka itsenäisyyttämme ovat aikojen varrella uhanneet.

Onko tämä oikein? Kansallispäivä sattuu tosin vuoden pimeimpään ja masentavimpaan aikaan; päivät ovat lyhyet ja sää harmaa. Vain soihduin ja kynttilöin voidaan juhlaa koristella. Lisäksi pidetään tietysti paraateja ja puhutaan tyhjiä lauseita ylevinä pidetyistä asioista. Radio soittaa murheellista suomalaista musiikkia, ikään kuin menetetyn itsenäisyyden muistolle. Ainoan poikkeuksen tekee televisio, jonka lähetys Presidentin linnasta sisältää pukuloiston ohella melkoisesti tahatonta komiikkaa.

Eiköhän osoita pahimman laatuista kansallista kypsymättömyyttä, ettei kansallispäivää kyetä viettämään iloisissa ja onnellisissa merkeissä, vaan ilmapiiri tervataan pikimustaksi. Tällä kertaa näköalat kuitenkin olivat valoisammat kuin aikoihin. Miksi valtakunnallisen itsenäisyysparaatin puhuja jossakin Joensuussa suoritti kansakunnan totaalista sotamobilisaatiota, sen sijaan että olisi lujittanut kuulijoidensa luottamusta rauhaan ja rakentamiseen? Miten ylioppilaat panivat Hietaniemeen itsenäisyyden hautajaispuhujaksi jonkin opettaja Syrjön, joka sanoi:

»Varsinkin nykyisin tuntuu olevan muotia puhua halveksien isänmaallisuudesta ja sen itsenäisyydestä. Ei varmasti ole oikein väheksyä niitä, joiden ponnistelujen, elämäntyön tuloksena Suomen itsenäisyys on saavutettu, turvattu ja lujitettu. Sankarihaudoissa lepäävät vainajat ovat uhranneet maalle kalleimpansa, henkensä.»

Jos jokin on muotia niin se, että julkisesti ja salaisesti parjataan kaikkia mielipiteitä, jotka eivät mahdu virallisen fraseologian kaavoihin. Kun parissa yhteydessä käy ilmi, että akateemisiin piireihin kuuluu parikymmentä pasifistia, aletaan saarnata »muodista». Hra Syrjö itse esiintyy muotivirtauksien myötäilijänä esittämällä yleistetyn väitteen, jota hän ei pysty todistamaan, muodinmukainen hän on myös sinä, ettei hän osaa ilmaista — ehkä ei kykene synnyttämäänäkään — omintakeisempia ajatuksia. Edes sen väljennetyn mitta-asteikon mukaan, millä opettajia on yritettävä arvioida.

Tuntuu siltä, että olisi aika kääntää joulukuun kuudentena katseet aivan uuteen suuntaan. Nykyisin mulkoillaan menneisyyttä, kaivellaan ja kuopitaan sitä siinä toivossa, että löydetään lisää puu-, kivi- ja pronssikirveitä palvottaviksi. Entäpä jos kävisimme vaihteeksi iloitsemaan tästä päivästä ja suunnittelemaan, miten yhä valoisampi tulevaisuus olisi luotavissa. Rakentamiseen tarvitaan muutakin kuin verta ja hiekä: iloista ennakkoluulottomuutta, huumorintajuja, rentoutunutta juhla-mieltä.

Itsenäisyyspäivän nimitys voitaisiin aivan hyvin muuttaa kansallispäiväksi. Silloin sen valoisa sisältö korostuisi, tunnelmaa saataisiin kevennetyksi ja kansalaisten suhtautumista kotomaahan muutetuksi välittömämmäksi.

Uusi maanpuolustuksen muoto näyttää olevan kehitteillä: sitä kutsutaan henkiseksi maanpuolustukseksi. Sota-alan aikakauslehti *P e i t s i*

kertoo, että sen piiriin kuuluvat mm. ammattikasvatus, sosiaalinen kasvatus ja yleinen kansalaiskasvatus. Ideana on saada kansalaiset jo nuorina tuntemaan solidaarisuutta »laillista yhteiskuntajärjestystä» kohtaan, yhteenkuuluvaisuutta toisten kansalaisten kanssa yhteiskunnallisista rajoista riippumatta, luottamusta maan johtoon; heitä opetetaan myös arvostelemaan maan vapautta ja tekemään parhaansa ammatti-ihmisinä ja kasvattajina.

Kaikki tämä liittyy jokaisen yhteiskunnan normaaliin kasvatustoimintaan; koulut, kirkko, kansansivistyslaitos harjoittavat sitä tänä päivänä. En ymmärrä, miksi sille olisi kehitettävä uusi kyltti »henkinen maanpuolustus». Tietysti asiat voidaan ottaa niin, että syömiseni, juomiseni, siittämiseni tarkoituksena ja todellisena olemuksena on maanpuolustus. »Aviollista maanpuolustusta» harjoitan oikein mielelläni. Ruvetkaa toki saarnaamaan sitä itsenäisyyspuheissanne ensi vuonna.

Mutta Peitsi-lehden juttu ei pääty näin onnellisesti. Siinä ilmoitetaan, keiden tehtävä on suorittaa »tässä hengessä» kasvatustyötä. Siihen velvoitetaan puolustusvoimien ja koulujen lisäksi kirkko, elinkeinoelämä (?), t i e d e, t a i d e, urheilu, puolueet ja k o k o julkinen sana. Kuten huomataan, herrat ovat tulleet hulluiksi. He haluavat yhden-suuntaistaa julkisen sanan eikä siinä mitään vaikeutta, se on jo suurin piirtein tehty; mutta he haluavat panna tieteen ja taiteen harjoittajat hyödylliseen työhön.

Yhteiskunnallistetut tieteet ja taiteet eivät onnistu, koska ne eivät ole kansallisten hyötynäkökohtien palvelijoita, vaan autonomisia ja kriittisiä välineitä inhimillisen todellisuuden eri ulottuvuuksien tutkimiseksi ja tulkitsemiseksi. Vain niiden kansainvälisyys tekee tämän mahdolliseksi.

Viime vuosina meillä on julkaistu suhteellisen runsaasti teoksia, jotka selvittävät kansallissosialismin vaiheita ja sen johtomiesten toimintaa. Saksan entisten kenraalien ja sotarikoksista tuomittujen valtiomiesten puolustelut ehtivät ensin markkinoille. Hyvä, etteivät ne jääneet yksin hallitsemaan käsityksiä.

Pari joulukuksi ilmestynyttä kirjaa valaisee Hitlerin ja hänen puolue-tovereidensa aatteellista pohjaa. Hegnerin *K o l m a s v a l t a k u n t a* on kirjoitettu yleisöä kosiskelemaan thrillerityyliin, joka sallii karpästen surista tärkeissä neuvotteluissa syntyneiden syvien hiljaisuuksien taustana. Mutta se tarjoaa sangen havainnollisen käsityksen siitä, miten pienistä asioista riippuu paljon. Hitlerin valtaannousu tapahtui monien yhteensattumien seurauksena; ja mikäli Hegneriä on uskominen, toinen maailmansotakin syttyi vähän vahingossa. Hän liioittelee ja dramatisoi vahvasti ainakin rauhanenkelinä Berliinin ja Lontoon väliä lentäneen ruotsalaisen liikemiehen mahdollisuuksia.

Asiallisempi ja vakuuttavampi on Heinrich Fraenkelin ja Roger Manvellin *G o e b b e l s, H i t l e r i n m a i n o s m i e s*. Dokumentointi vaikuttaa luotettavalta eikä värikynää ole käytetty kovin vahvasti. Vain psykologinen selittely ja Goebbelsin rampuuden korostaminen tuntuu toisinaan halvahkolta.

Meillä rinnastetaan usein kommunismi ja natsismi, ikään kuin kysymys olisi saman asian eri ilmennyksestä. Yhtäläisyyksiä kieltämättä löydetään, mutta erot ovat ratkaisevia.

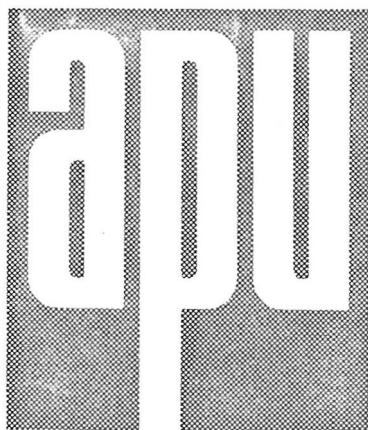
Kommunismi perustuu yhteiskuntateoriaan ja talousteoriaan, siis kirjoituksiin. Silloinkin kun ideologia alistetaan valtataistelun välineeksi, etsitään perustelut Leniniltä (Stalinilta), Marxilta: opetuslapset, kuten Otto Ville Kuusinen, tekevät tämän työn. Koska valtataistelu on salaisena tai näkyvänä käynnissä koko ajan, ideologiset kiistat näytävät loppumattomilta. Meistä ne tuntuvat joutavalta saivartelulta,

koska meidän yhteiskuntamme ei pyri toteuttamaan valmiita teorioita, vaan elää historiallisissa vaiheissaan.

Sekä kommunismi että kansallissosialismi tähtäävät totalitäärisen valtion luomiseen; toiselle se merkitsee ideologian soveltamista, toiselle yksilöllisen valtapyrkimyksen toteutumista. Kummallekin lienee luonteenomaista sisärengas-järjestelmä, harvainvalta; johdon tulee olla niin harvoissa käsissä, ettei asioista tarvitse äänestää, sillä äänestysmahdollisuus tehostaa hajoittavaa kuppikuntaisuutta. Toisaalta kestäväää valtiota ei enää voitane luoda rajattomalle yksinvaltalalle.

Hitler ja Stalin käyttivät kumpikin puolueorganisatiota valtapyyteitensä kulmakivenä. Molemmat kaappasivat myös armeijan valvontaansa, jarruttivat korkea-asteisen hengenelämän kehitystä ja lietsoivat nationalismia. Varsinainen sotasyölyllinen on Hitler, mutta Stalin oli innolla kilpavarustelussa mukana. Hänen toimintansa arvioimista vaikeuttaa kuitenkin se, että hän oli 30-luvun alkupuolelta lähtien uhkausten kohteena. Joka tapauksessa nämä kaksi modernia diktaattorityyppiä käyttivät saman tapaista tekniikkaa, niin erilaisia kuin he luonteeltaan ja temperamentiltaan lienevätkin olleen. Kommunistisen ideologian kannalta tuntuu siltä, että Stalinin kuolema päätti poikkeustilan, aatteellisen kuolion järjestelmän kehityksessä. Hitlerin itsemurha lopetti myös hänen järjestelmänsä.

Ja tässä minusta on olennainen eroavuus; kansallissosialismi ei ollut kiteytetty käsitteellinen katsomus, vaan onnistuneesti organisoitu kiihoitusliike. Sen perustuksena ei ollut kirjoituksia, vaan puheita, propagandaa, mielenosoituksia ja niiden lavastuksia. Tarkoituksena oli Hitlerin valta ja keinona hänen vaikutusvaltansa — välittömään ympäristöönsä ja massoihin. Mutta kuohunta oli sairasta, keinotekoisia: käytteekseen se vaati yhä suurempia hiiva-annoksia, lopulta maailmansodan. Vain ekspansio saattoi pitää Hitlerin vallassa, koska hänen toimintansa perustui reaktioihin, ei järjestelmäksi hahmotettuun aatteelliseen katsoomukseen. Kansallissosialismi oli oikeastaan julma ja yllättävä oikku Saksan kansan elämässä. Kummallista vain, että Suomessa saakka saatettiin lumoutua siitä.

S U O S I T U I N — S I K S I S U U R I N

Kekkonen ja presidentinvaali

Presidentinvaaliin on aikaa tasan vuosi. Ei ole ihme, että ihmisiä alkaa kiinnostaa, kuka on oleva Tamminiemen seuraava haltija; eikä ole ihme, että kaikkein kiinnostuneimpiin kuuluu tasavallan nykyinen presidentti.

Urho Kekkosella, joka jo varhain kesäkuussa rupesi ensimmäiseksi ehdokkaaksi, lienee tulevan vaalin suhteen lähinnä kaksi tavoitetta:

- 1) tulla uudelleen valituksi;
- 2) tulla valituksi mahdollisimman suurella enemmistöllä, mieluummin niin, että kommunistien tuki ei olisi ratkaiseva.

Ainakin tavoitteen 2) hän voi sopivasti esittää myös maan etujen mukaiseksi. Jotta se toteutuisi, täytyy Kekkonen saada huomattavaa tukea oikeiston (so. kokoomuksen ja kansanpuolueiden) ja/tai sosialidemokraattien taholta.

Tietävästi on jo pitkään kehitelty ajatusta, että Kekkostä ei vaalien lähetessä esiteltäisikään yksinomaan maalaisliiton ehdokkaana, vaan että hänen taakseen jo ensivaiheessa saataisiin muitakin, ellei kokonaisia puolueita niin ainakin ryhmiä. »Yli puoluerajojen» ulottuvalle Kekkonen vaaliliitolle antaisivat alustavien suunnitelmien mukaan tukensa ainakin simonistit sekä eräät kansanpuolueen ja ruotsalaisten kekkoslaiset.

Toisaalta voidaan ajatella, että maalaisliiton edun mukaista olisi esiintyä yksinään Kekkonen vaaliliittona. Tällöin saataisiin Kekkonen nimen turvin maalaisliiton kannatus näyttämään mahdollisimman suurelta, millä epäilemättä olisi merkitystä seuraavan kesän eduskuntavaalien propagandalle.

Jos taas ajatellaan Kekkonen tai hänen miestensä käyvän neuvotteluja kannatuksen saami-

seksi viimeistään ratkaisevassa äänestyksessä kokoomukselta tai sosialidemokraateilta, heillä on hallussaan ainakin yksi valtti. Heidän kannattaa esittää, että Kekkonen kuitenkin joka tapauksessa valitaan: eikö siis ole kaikille eduksi, että mahdollisimman moni äänestää Kekkostä — kokonaisuudelle, kun huomattava enemmistö on yksimielinen näin tärkeästä asiasta, ja teille hyvät oppositiomiehet, ettei teidän tarvitse taas koko seuraavaa presidenttikautta olla työttöminä oppositiossa?

Keskeisellä sijalla tulee neuvotteluissa siten olemaan uuden presidenttikauden hallituspolitiikka. Jotta tietyt puolueet saataisiin luopumaan omista ehdokkaistaan, niille on varattava valtaa valtioneuvoston tasolla.

Tämän tapainen yhteistyö lie-nee ollut suunnitteilla kesäkuussa, jolloin kahteen otteeseen yritettiin rakentaa hallituskokoomusta, jonka ulkopuolelle vain sosialidemokraatit ja kommunistit olisivat jääneet. Enemmistön aikaansaamiseksi tarvittiin mukaan skogilaiset, ja tämä oli heikko rengas, jonka vuoksi ketjuun ei luotettu. Skogilaiskysymys on ongelmana jatkossakin. Jos nykyisen eduskunnan voima-suhteisiin perustuvana sanotunlainen yhteistyö olisikin saatu aikaan, siltä olisi pohja pudonnut viimeistään puoli vuotta uuden presidentinvaalin jälkeen. Varmaa nimittäin on, että viimeistään seuraavissa eduskuntavaaleissa skogilainen kupa särkyy ja enemmistöt on etsittävä uudelta pohjalta. Paradoksaalista on, että kokoomuksen mahdollisuudet näyttävät loppuvan skogilaisten tappion mukana.

Paljon turvallisempi pohja enemmistöhallitukseen pyrkivälle politiikalle voitaisiin saada, jos Kekkonen miehet pääsisivät näkyvään tai näkymättömään yh-

teisyymmärrykseen sosialidemokraattien kanssa.

Pahimpia vaikeuksia tällä tiellä on luottamus pula. Se luottamus pula, josta viime aikojen poliittisessä keskustelussa niin paljon on puhuttu, on ensi sijassa epäluottamusta, jota sosialidemokraatit tuntevat Urho Kekkosta kohtaan. Taustana tälle ovat 50-luvun lukuisat sosialidemokraattien ja maalaisliiton yhteishallitukset. Kaikki nämä sopimukset, näin monet katkeroituneet sanovat, olivat edullisia ensi sijassa maalaisliitolle. Säännön mukaan kävi niin, että kun maalaisliiton vaatimat ohjelmakohdat oli toteutettu, niin hallitus hajosi; sitten muodostettiin uusi ja toteutettiin jälleen maalaisliiton puolisko. Kaikki tämä tapahtui Urho Kekkosen johdolla — ja melkein kaikki yhteistyöhallituksissa istuneet sos.dem. ministerit ovat nykyisin skogilaisia. Niin tiukasti tämä pulma on nähty henkilökysymyksenä, että monet ulkopuolisetkin ovat kaavailleet ratkaisuksi uuden presidentin valitsemista Kekkosen tilalle — maalaisliittolaisten joukosta!

Ei kuitenkaan ole ajateltavissa, että sosialidemokraattien politiikka pitempään pysyttelisi yhden asian varassa, olkoonpa se sitten niinkin suuri ja vaikea kuin Kekkosen vastustaminen. Poliitikan taito on vaihtoehtojen esittämistä ja niihin varautumista, nopeiden siirtojen tekemistä, reagointivalmiutta, aloitekykyä. Omien tavoitteiden asettaminen on tehokkaampaa kuin toisten asettamien tavoitteiden vastustaminen. Poliittisen puolueen asiana on pyrkiä valtaan, se ei ole sille ainoastaan oikeus vaan myös velvollisuus. Jos yksi tie on tukossa, on käytettävä toista. Jos yksin ei pystytä toteuttamaan tavoitteita, on liitouduttava toisten kanssa ja yrittävä toteuttaa ainakin toiset puolet.

Sosialidemokraatit ovat viime

aikoina puhuneet mahdollisuudesta löytää »Suomen Kennedy». »Kennedyn» luonteeseen tietenkin kuuluu, että hän suhteellisen suuresta tuntemattomuudesta astuu esiin nopeasti ja voittaa. Silti tuntuu sopivan Kennedyn löytäminen niin vaikealta, että etsiskelyihin todennäköisesti on varattava vielä yksi kuusivuotiskausi, valittava Ike uudelleen — vieläpä asetettava hänen kilpailijakseen Suomen Stevenson, Fagerholm. Viimeksi mainittu on sittenkin mittavin kysymykseen tulevista sosialidemokraateista, ja mitä tahansa ajatellaankin hänen äskeisestä yllätyshetimitään — sovun rakentamisesta sosialidemokraattien ja skogilaisten välille hetkellä jolloin skogilaisuus muutenkin on kuolemassa — se sittenkin on kirkkain toivon kipinä pitkään aikaan. Sillä vaikka skogilaisilla seuraavien vaalien jälkeen ei olisikaan mitään mahdollisuutta omaan politiikkaan, niin vaaleissa he vielä kykenevät heikentämään sosialidemokraattien mahdollisuuksia — ja samalla suomalaisen kansanvallan mahdollisuuksia.

Arvo Salo

yhdensuuntaistajat

Ylioppilaslehdessä on kuluvan syksyn aikana käyty oikea mammuttiväittely pasifismista, väittely jonka on täytynyt kiukuttaa oikeinajattelevia piirejä. Kuohunnan alkuunpanija, pamfletisti Pentti Linkola, on jälleen käyttänyt puheenvuoron, joka hupaisella tavalla paljastaa mielenkiintoisia seikkoja. Linkola esittää tosikertomuksen tältä syksyltä; kysymyksessä on kannatuskappaleiden myyminen tuttavapiirille:

Muuan sukulaisetäni, ammatiltaan psykologian professori, pani minut tiukkaan ennakkokuulusteluun kirjasen hengestä ja sisällöstä. Siitä kaupias kuitenkin antoi erittäin maltoilisia ja diplomaattisia vastauksia, eikä sedän pikainen selailukaan paljastanut erityisen radikaalisia kohtia. Sitten setä puhkesi kertomaan: »Niin, sinähän tiedät, että minä olen intensiivisesti mu-

kana tässä vanhan linjan maanpuolustustyössä. (Poika ei tiennyt, muisti vain sedän artikkelit 1930-luvun 'AKSn tiessä' ja luuli tämän sen jälkeen rauhoittuneen.) Juuri tällä hetkellä työskentelen ns. psykologisen maanpuolustuksen parissa ja olen pääesikunnan kanssa jatkuvassa yhteistyöminnassa. — Niin, meidän emme tiedä, milloin ja missä ryhmittymässä me joudumme taistelemaan, mutta on ilmeistä, että ennen pitkää tulee aika, jolloin on suoritettava sellainen, hm, kaulniisti sanottuna, mielipiteitten yhdensuuntaistaminen... — Tässä kirjoittaja kelpo konspiraattorina ei sanonut »oo, oo!!», kuten mieli teki, vaan koheteliaasti: »niin, sehän on varmasti siinä tilanteessa hyvin tarpeellista». — »Niin, tämä ei ole aivan samaa työtä kuin mitä suurvalloissa suoritetaan, mutta kylläkin sitä hyvin likellä. — Sinähän tiedät, että kansan ja nuorison keskuudessa on ajatuksia ja virtauksia — —, niin, nämä teidän aatteennehan näyttävät olevan kyllä vain positiivisia, pyrkivän vain isänmaallisuuskäsitteen pieneen laajentamiseen —, mutta on toisia, jotka jäytävät puolustustahtoa ja yhteiskunnan perustuksia. Ja tällaisten yksilöiden erottelu ja karsinta on kysymys, johon minä olen erikoistunut ja joka myös kiinnostaa pääesikuntaa tavattoman suuresti.» (Setä jätti kysymyksen käytettävistä kaasukammio-malleista kokonaan avoimeksi, mutta nehän kuuluvatkin toisten specialistien alaan.) — »Niin, setä varmaan tarkoittaa lähinnä näitä kommunistisia virtauksia», kuului sukulaispojan teennäisen yksinkertainen vuorosana. — »Niin, minä nyt en sanoisi, että meidän täytyy taistella mitään määrättyjä nimikkeitä, vaan kaikkia valtiolle vastaisia mielipiteitä vastaan — —.» Minkä jälkeen totesin, että kirjanen kuuluukin suoranaisesti sedän ammattialaan, joten setä varmasti ostaa sen, setä osti sen 500 mk:lla ja poika lähti sydän kylmänä kotiin.

Rauhanystävällä oli siis täysi työ ja sydän kylmänä viisisatasen vuoksi. Jos hän keräisi varoja Maapuolustuksen Tuelle, niin käteen painettaisiin helposti miljoona ja sydäntä lämmittäisi. Mielipiteen yhdensuuntaistaminen on kannattavampaa puhua kuin uusien aatteiden levittäminen.

Ranskassa on ehditty pitemmälle kuin meillä. Algeriaa »rauhoitetaan» jo seitsemättä vuotta ja satojentuhansien ihmishenkien menetystä kieltäydään nimittämästä sodaksi. Ar-

meijan poliittinen vaikutusvalta kasvaa jatkuvasti, murhat jätetään rankaisematta, julmimmat kiduttajat palkitaan Kunnialegioonan merkeillä ja oikeudentuntoisen sivistyneistön suuta tuetaan järjestelmällisesti. Menetelmänä on »yksilöiden erottelu ja karsinta». Ranskan ja armeijan kunnia tahrautuisi, jos rikolliset sotilaat rangaistaisiin; terrori sen sijaan ei käy kunnialle. Ranskan ja armeijan kunnia vaati aikoinaan myös syyttömän Dreyfusin tuomitsemista. Hänen puolustajansa Emile Zola suljettiin vankeilaan. Tällä kerralla Francis Jeanson joutui pakenemaan maastaan kirjoitettuaan yhden manifestin.

Tämä voi olla katkeraa puhetta puoleltani, sillä kuulun Ranskan ja sen kulttuurin hartaisiin ystäviin. Ranskan ystäviin, ei sen parjaajiin, kuuluu koko se 51 kirjailijain ja taiteilijain joukko, joka lähetti erittäin maltillisen julkilausuman Ranskan kulttuuriministerille. Vastalause ei merkitse sopimatonta toisen maan asioihin puuttumista yhtään enempiä kuin protestoiminen Unkarin kirjailijoiden tai Pasternakin puolesta.

Julkilausuma on ärsyttänyt Helsingin Sanomia. Se on julkaistu yleisön osastossa, varustettu vaivautuneella otsakkeella »Eräs mielenilmaisu» ja huomautuksella, että Helsingin Sanomien palveluksessa olevat allekirjoittajat ovat panneet nimensä julkilausumaan »yksityisinä henkilöinä». Totta kai, nimi on yksityishenkilön nimi. Julkilausumassa onkin esitetty huolestumisen ja murhe siitä, että yksityisten ranskalaisten mahdollisuuksia ilmaista mielipiteensä on vähennetty. Helsingin Sanomat näyttää olevan sillä kannalla, ettei yksityisille »mielenilmaisuille» tarvitse panna painoa. Mitä merkitystä silloin on sanan ja yksilön vapaudella, jota Helsingin Sanomat väittää kiivaasti puolustavansa?

Jouko Tyyri

TOIVOTUS JA KEHOTUS

Toivotamme Katsauksen lukijoille onnekasta uutta vuotta 1961. Samalla otamme vapauden huomauttaa ja muistuttaa, että uusi vuosi 1961 tuskin on Teille täysin onnellinen ilman KATSAUSTa. Tämän numeron mukana tulleen tilauskortin avulla voitte helposti uudistaa tilauksenne ja samalla — jos se Teitä kiinnostaa — tilata Katsauksen lahjaksi yhdelle tai useammalle ystävällenne. Viime vuonna suuri osa tilaajista käytti hyväkseen tätä mahdollisuutta. Toivomme hartaasti, että tänä vuonna käy samoin!

Kun Katsaus neljä vuotta sitten alkoi ilmestyä, monet viisaat ennustivat, että se kokee riippumattomien kulttuurilehtien tavallisen kohtalon: vaipuu ikuisen uneen vuoden tai kahden päästä. Totta oli se, että taistelu olemassaolosta muodostui kovaksi. Voimme todeta, että se on voitettu. Nyt on kysymys lehden jatkuvasta laajenemisesta, sivumäärän ja ilmestymiskertojen lisääntymisestä. Tämä riippuu kokonaan tilaajamäärän jatkuvasta lisääntymisestä. Ja siinä voivat nykyiset tilaajat ratkaisevasti auttaa ja myötävaikuttaa, tekemällä Katsausta tunnetuksi ystävilleen. Olemme huomanneet, että tämä on paras ja varmin leviämisen tie.

Katsauksen edesauttaminen ei merkitse, että kaikessa hyväksyy sen kirjoittajien kannanotot. Sillä nämä kannanotot pyrkivät olemaan yksilöllisiä: kysymys on yksilöllisen sanan säilymisestä kaavamaisen sanan rinnalla. Ellei riippumattoman ajattelun orgaani pysty menestymään muun lehdistön rinnalla, on paljon puhuttu kansallinen kulttuurimme ja vapaa yhteiskuntamme hontelolla perustalla. Tilajaat, kirjoittajat ja toimittajat ovat yhdessä kutsutut osoittamaan, ettei Suomi ole alikehittynyt maa.

TOIMITUS